

لا اله الا الله
محمد رسول الله

١٠٧٣٠

۸۷/۱/۱۰۷۰۹۴
۸۷/۱۲/۱۴

۱۰۷۰۹۴

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته تاریخ و فلسفه آموزش پرورش

گرایش تعلیم و تربیت اسلامی

عنوان:

بررسی جایگاه کرامت انسان در تعلیم و تربیت
و راههای تحقق آن با توجه به آیات و روایات

استاد راهنما:

دکتر سعید بهشتی

استاد مشاور:

دکتر ایراندخت فیاض

۵ / ۱۲ / ۸۷

استاد داور:

دکتر طیبه توسلی

اطلاعات مذکور صحیح است
تسبیح و تکریم

پژوهشگر:

فریده جمالی عالم

همین ماه ۸۷

۱۰۷۳۲۰

تقدیم به ،

محضر مبارک حجت بحق خدا در عرصه گیتی ، قطب عالم
امکان ، منجی عالم بشریت مهدی موعود، حضرت ولی
عصر سلام ... علیه ،

ارواح طیبه شهدا خصوصاً ،

و روح پاک پدر و مادر فداکارم .

تقدیر و تشکر:

به مصداق سخن حکیمانه " مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ "

برخود واجب می دانم که از کلیه اساتید بزرگوار که به لطف و عنایت خداوند منان در طول تحصیل توفیق تلمذ و کسب فیض از محضر مبارکشان رداشتم ، بویژه از اساتید بزرگوار آقای دکتر سعید بهشتی به عنوان استاد راهنما و خانم دکتر ایراندخت فیاض به عنوان استاد مشاور کمال تشکر و قدردانی رانموده و از خدای بزرگ توفیق روزافزون برایشان مسألت کرده و بی شک کمالات این تحقیق مدیون راهنماییهای ایشان و قصورات آن متوجه اینجانب میباشد.

در ضمن از همسر فداکار و همیشه پشتیبانم در راه تحصیل ، و فرزندانم به پاس بردباری و شکیبائییشان که یقیناً اگر نبود تحمل و بردباری آنها، گذراندن این دوره برایم میسر نبود، کمال تشکر را دارم.

چکیده

بادر نظر گرفتن اهمیت امر تعلیم و تربیت در اسلام به عنوان یکی از ضروریات هر جامعه انسانی مسئله اصلی این تحقیق، جایگاه کرامت انسان در تعلیم و تربیت اسلامی و راه های تحقق آن باتوجه به آموزه های دینی است. اهمیت آن به عنوان یکی از مبانی مهم تعلیم و تربیت اسلامی از این جهت است که خداوند متعال فطرت کمال جویی را در وجود انسان قرار داده و انسان در فکر کمال جویی می باشد. ضروری است کرامت انسانی به عنوان یکی از مبانی مهم، در امر تعلیم و تربیت جامعه امروز ما جایگاه واقعی خود را در آموزش و پرورش همگانی بدست آورد. این پژوهش از نوع بنیادی-نظری است و روش آن توصیفی-تحلیلی می باشد. روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه ای و روش تجزیه و تحلیل اطلاعات تحلیلی اسنادی است. در این پژوهش به بررسی سؤالات زیر می پردازیم: جایگاه کرامت انسان در تعلیم و تربیت اسلامی باتوجه به آیات قرآن چیست؟ جایگاه کرامت انسان در تعلیم و تربیت اسلامی باتوجه به روایات چیست؟ راه های تحقق کرامت انسان در تعلیم و تربیت اسلامی باتوجه به آیات قرآن چیست؟ راه های تحقق کرامت انسان در تعلیم و تربیت اسلامی باتوجه به روایات چیست؟ کرامت یکی از مبانی مهم تعلیم و تربیت اسلامی در قرآن شناخته شده است. جهت تحقق کرامت در انسان راه های زیادی بیان شده، از جمله این راه ها تقوی، معرفت نفس، عمل صالح و خدمت به دیگران است که مهم ترین آن ها تقوی می باشد. با توجه به سخنان وسیره معصومین (ع) راه هایی متناظر با شرایط سنی، جهت تحقق و تبلور کرامت انسان تبیین گردیده است از جمله این راه ها در کودکی، ابراز محبت به کودکان و نام گذاری نیکو می باشد. از دیگر راه های تحقق کرامت انسان، رعایت صبر و بردباری، قطع امید از مردم، رعایت انصاف، فرو بردن خشم، ایثار و گذشت را می توان نام برد.

کلید واژگان: کرامت، تعلیم و تربیت اسلامی، جایگاه کرامت، راههای تحقق کرامت.

فصل اول: کلیات

۲	۱-۱- مقدمه
۴	۲-۱- بیان مسئله
۵	۳-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق
۷	۴-۱- هدف تحقیق
۷	۴-۱-۱- اهداف ویژه تحقیق
۷	۵-۱- سوال اصلی تحقیق
۷	۱-۵-۱- سوالات فرعی تحقیق
۸	۶-۱- تعریف مفاهیم و واژگان

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱۲	۱-۲- مقدمه
۱۳	۲-۲- مبانی نظری
۱۳	۱-۲-۲- نظر دانشمندان اسلامی درباره ی کرامت انسان
۱۴	۱-۲-۲-۱- مرتضی مطهری
۱۶	۲-۲-۱-۲- جوادی آملی
۲۰	۲-۲-۱-۳- محمد تقی مصباح یزدی
۲۳	۲-۲-۲- کرامت انسان و مکتب های بشری
۲۶	۲-۲-۲-۱- مکتب اگزیستانسیالیسم
۲۸	۲-۲-۲-۲- مکتب قدرت
۲۹	۲-۲-۲-۳- مکتب سوسیالیسم

۳-۲- پیشینه ی تحقیق

- ۳۱-۳-۲-۱- مروری بر پایان نامه ها و رساله ها ----- ۳۱
- ۳۱-۳-۲-۱-۱- سید مهرداد سید مهدی ----- ۳۱
- ۳۲-۳-۲-۱-۲- عبدالرسول جمشیدیان ----- ۳۲
- ۳۴-۳-۲-۱-۳- محمد تقی ناصحی ----- ۳۴
- ۳۶-۳-۲-۲- بررسی مقالات ----- ۳۶
- ۳۶-۳-۲-۱- نظر اسلام در مورد کرامت نفس ----- ۳۶
- ۴۰-۳-۲-۳- بررسی کتابها ----- ۴۰
- ۴۰-۳-۲-۳-۱- کرامت در قرآن ----- ۴۰
- ۴۰-۳-۲-۳-۲- انسانیه الانسان ----- ۴۰

فصل سوم: روش شناسی

- ۴۵-۳-۱- مقدمه ----- ۴۵
- ۴۶-۳-۲- نوع پژوهش ----- ۴۶
- ۴۶-۳-۳- روش پژوهش ----- ۴۶
- ۴۷-۳-۴- روش گردآوری اطلاعات ----- ۴۷
- ۴۸-۳-۴-۱- ابزار گردآوری اطلاعات ----- ۴۸
- ۴۹-۳-۵- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات ----- ۴۹

فصل چهارم: یافته های تحقیق

- ۵۱-۴-۱- مقدمه ----- ۵۱
- ۵۲-۴-۲- بررسی سوال اول , جایگاه کرامت انسان در تعلیم و تربیت اسلامی با توجه به آیات قرآن چیست؟ ----- ۵۲
- ۷۳-۴-۳- بررسی سوال دوم , جایگاه کرامت انسان در تعلیم و تربیت اسلامی با توجه به احادیث و روایات؟ ----- ۷۳
- ۸۳-۴-۴- بررسی سوال سوم, را های تحقق کرامت با توجه به آیات قرآن کریم؟ ----- ۸۳

۸۳ ----- ۱-۴-۴-۴- تقوی

۸۵ ----- ۲-۴-۴- خودشناسی

۸۷ ----- ۳-۴-۴- سعه صدر

۸۹ ----- ۴-۴-۴- عمل صالح

۹۲ ----- ۵-۴-۴- خدمت به خلق

۵-۴- بررسی سوال چهارم، راه های تحقق کرامت با توجه به احادیث ائمه معصومین

(ع) چیست؟ ----- ۹۶

۹۷ ----- ۱-۵-۴- راه های تکریم انسان در کودکی

۹۸ ----- ۱-۱-۵-۴- محبت به کودکان

۹۹ ----- ۲-۱-۵-۴- سلام کردن

۹۹ ----- ۳-۱-۵-۴- گفتار نیکوداشتن با کودکان

۱۰۰ ----- ۴-۱-۵-۴- هم بازی شدن با کودکان

۱۰۱ ----- ۵-۱-۵-۴- انتخاب نام و فامیل زیبا و با معنی

۱۰۱ ----- ۶-۱-۵-۴- احترام گذاشتن به کودکان (به احترام کودک از جای

برخاستن) ----- ۱۰۱

۱۰۲ ----- ۲-۵-۴- راه های تحقق کرامت انسان در بزرگ سالی

۱۰۲ ----- ۱-۲-۵-۴- تقوی

۱۰۳ ----- ۲-۲-۵-۴- عبادت و بندگی خدا

۱۰۳ ----- ۳-۲-۵-۴- صبر و بردباری

۱۰۴ ----- ۴-۲-۵-۴- قطع امید از مردم

۵-۲-۵-۴- انصاف ، قناعت، تواضع، توکل، بخشش، گذشت، شجاعت،

فروبردن خشم ----- ۱۰۴

فصل پنجم : خلاصه و نتیجه گیری

- ۱-۵- مقدمه ----- ۱۰۹
- ۲-۵- خلاصه یافته های تحقیق ----- ۱۱۰
- ۳-۵- محدودیت های پژوهش ----- ۱۱۹
- ۴-۵- پیشنهاد های پژوهشی ----- ۱۲۰
- ۵-۵- پیشنهادهای کاربردی ----- ۱۲۰
- فهرست منابع و مآخذ ----- ۱۲۲

فصل اول :

کلیات

۱-۱- مقدمه

در مضامین قرآنی واحادیث اسلامی سخن از تزکیه و تعلیم در اکثر موارد به میان می آید و اهمیت تزکیه که همان تربیت انسان قرآنی می باشد، نیز مورد توجه واقع شده است. متأسفانه در اکثر مدارس و مراکز علمی بشر، به تعلیم قناعت شده است و به مسئله تزکیه توجه کافی مبذول نشده و نمی شود. ارزیابی دانش آموزان نیز تنها بر مبنای تعلیم است. از آن جهت که تدریس معلم نیز براساس تعلیم صرف می باشد، شاید کمتر کسی است که در باره لزوم تعلیم و تربیت شک کند زیرا با اندکی تفکر روشن می شود که انسان شدن انسان، مرهون و مدیون اقدام های تعلیمی و تربیتی می باشد. تعلیم و تربیت به ویژه از نوع دینی آن می تواند ارتباط آفریده با آفریدگار را مستحکم تر نماید و او را به پذیرش تعهد و قبول مسئولیت وادارد. اساساً انگیزه بعثت انبیا، امامت معصومین (ع) و ولایت فقها نیز بر همین هدف استوار است. زیرا با تعلیم و تربیت می توان به رشد و ارتقاء جسمانی و روحانی انسان کمک نموده و نیاز های فردی، اجتماعی، اقتصادی و... او را تأمین نمود.

تعلیم و تربیت نیز هم چون علوم دیگر دارای اصول، مبانی، اهداف و روش های می باشد. منظور از اصول در تعلیم و تربیت، مجموعه ی قواعدی خواهد بود که با نظریات قانون مند

اعتبار می یابند و راهنمای عمل قرار می گیرند . در ضمن متأثر از اهداف تربیتی نیز هستند و آن چه به منزله مبانی تربیت در نظر گرفته می شود ، ویژگی های عمومی انسان است که شاخه ای از توصیف انسان محسوب می شود و متناظر با آن چیزی است که در علوم انسانی نظری مورد بحث قرار می گیرد. یکی از این مبانی که در بعضی مواقع به عنوان اصل نیز در نظر گرفته می شود، کرامت است.

کرامت، بزرگواری است و بزرگواری ، حاصل بهره وری معین یک موجود است ، بی آن که پای مقایسه با غیر در آن گشوده شود و هر گاه چنین شد آن را فضیلت گویند نه کرامت (باقری، ۱۳۶۷، ص ۱۱۲).

خداوند آدمی را از بهره های درونی ویژه ای، چون عقل، برخوردار ساخته و او را به سبب این بهره وری، کریم و بزرگواری داشته است . این کرامت (کرامت ذاتی) به اصل انسان بودن باز می گردد و اختصاصی به دسته ی معینی از آدمیان ندارد. از این حیث، آدمیان همه از یک گوهرند و همه شریفند و از این حیث، هیچ کس را بر دیگری فضیلتی نیست، همه به گوهر انسانی، کریم و مکرمند، سیاه یا سرخ یا زرد یا سفید.

هرگاه آدمی، آن گوهر شریف را که از آن بهره ور شد پاس دارد و آن را جلوه ای بیشتر بخشد، خود را سزاوار کرامتی افزون تر (کرامت ارزشی) گردانیده است و خداوند او را در پایگاه فراتری از کرامت، جای می دهد و او را " رزق کریم " عطا می کند ، و این کرامتی از پی کرامت نخست است و اگر آن گوهر را به تیرگی به نشاند و آن را در بوته اجمال افکند ، دستمایه کرامت خویش را به فنا داده و چنین است که گاه خفتی از پی آن کرامت بار می آید و این خفت ، چون به ریشه دویده ، دیگر امید هر گونه کرامتی را نیز به یأس بدل می سازد (باقری، ۱۳۶۸، ص ۱۲۸).

امید است که این مجموعه با همه نقص ها و کاستی هایی که دارد بتواند چراغ راه کم سویی برای همه متعلمین و متریبان گرامی جامعه ما باشد و مبنای کرامت را در تعلیم و تربیت و

به صورت کاربردی به دانش اندوزان نشان داده تا در آینده جامعه ای کریم و بخشنده را به جهانیان نشان دهیم.

۱-۲ - بیان مسئله

انسان به عنوان مهم ترین موضوع خلقت همیشه جایگاه مهمی در اندیشه ها و مکاتب مختلف فلسفی داشته و انسان شناسی بخش عمده ای از معرفت بشری را در تاریخ علم به خود اختصاص داده است . بدیهی است تاابعاد مختلف وجود انسان مورد تحقیق و بررسی قرار نگیرد، نمی توان تصویر روشنی از نحوه و حدود و ثغور زندگی اجتماعی انسان ارائه داد و نقش و جایگاه او را در جامعه تعیین کرد.

مهم ترین گوهری که خداوند متعال در خلقت انسان به او عطا فرموده " کرامت انسانی " است. این ویژگی مهم (کرامت ذاتی) که خداوند افتخار آن رافقط به اشرف مخلوقات خود داده، موجب تمایز انسان از سایر موجودات گردیده و تمام فرشتگان مأمور شدند در برابر او، سر تعظیم فرود آورند. تعظیم و سجده بالاترین مرتبه احترام و خضوع و خشوع است که جز در برابر خداوند، شرک محسوب می شود، ولی کرامت انسانی به حدی دارای ارزش بوده که این تعظیم به امر خداوند در مقابل آن صورت گرفت. بدون شک انسان آن گوهر ارزش مند و کرامت والای انسانی را با خود به عرصه این خاک و زندگی دنیایی اش آورد و این خصلت والا(که از روح دمیده شده خدا در انسان نشأت می گرفت) جزء ماهیت بشر گردید. بدیهی است هرکس در این دنیا نسبت به این ویژگی منحصر به فرد انسان بی حرمتی روا دارد و کرامت نفس سایر هم نوعان خود را پاس نداشته و آن را مورد خدشه قرار دهد سرنوشتی بهتر از ابلیس (که تنها معترض خداوند، در برابر سجده بر آدم بود) نخواهد داشت.

انسان تا هنگامی که به توانائی‌ها و قابلیت‌های ذاتی خود پی نبرد و به گوهر ارزش مند کرامت خود واقف نگردد، نمی‌تواند در مسیر تکامل و تعالی گام برداشته و آن قابلیت‌ها و کرامات نفسانی را به فعلیت برساند. بنابراین کرامت انسانی باید در اجتماعات بشری تحقق و تجلی پیدا کند. برای رسیدن به این کرامت ابتدا باید مفهوم کرامت و جایگاه آن متناظر با آموزه‌های دینی روشن شود، سپس راه‌های رسیدن به این مبنای مهم تعلیم و تربیت اسلامی مورد بررسی قرار گیرد. کرامت دارای آثار و نتایج گوناگونی است که در پرورش روح انسان و تکامل او از بعد معنوی حائز اهمیت می‌باشد و در عین حال دارای عوامل بازدارنده‌ای (چون جهل و غفلت) نیز هست که موجب کدورت روح و انحطاط فرد می‌گردد.

با توجه به لزوم تبیین دیدگاه‌های اسلام در این مورد، مسأله‌ی اصلی این تحقیق عبارت است از: "جایگاه کرامت انسان و راه‌های تحقق آن در تعلیم و تربیت اسلامی با توجه به آموزه‌های دینی چیست؟" که سعی شده تا حد امکان و لزوم با توجه به آیات قرآنی و احادیث و روایات معصومین (ع) به این مسئله پاسخ داده شود.

۱-۴- اهمیت و ضرورت تحقیق

اهمیت کرامت انسان بدین جهت است که خداوند متعال فطرت کمال جویی را در وجود انسان قرارداده، و انسان خواسته یا ناخواسته در فکر کمال جویی است و عقل سلیم انسان هم با این گرایش فطری کاملاً هماهنگ عمل میکند. در اهمیت این موضوع همین بس که اولین و بالاترین معلم انسان یعنی خدای منان در اولین سوره قرآن کریم خود را بالفظ اکرم معرفی می‌کند آن هم وقتی که در مقام تعلیم به انسان است، یعنی خدایی که اکرم است از راه قلم به انسان‌ها تعلیم کرامت می‌دهد.

یکی از مباحثی که در تعلیم و تربیت مورد بررسی قرار می گیرد، مقام و پایگاه آدمی نسبت به سایر آفریدگان است، و انسان به عنوان برترین آفریدگان است که دست کم، دانش بشری بدان رسیده است که موجودی کامل تر از انسان وجود ندارد.

انسان با کسب کرامت، میل به مکارم پیدا میکند وقتی اساس تربیت بر کرامت قرار گیرد و همه امور تربیتی صورتی از کرامت انسانی بیاید، میل به مکارم در آدمی جوانه میزند و به بردباری می نشیند و انسان کریم خود را برتر از آن بیند که به حرامها که پستی آور است میل کند ... چنین انسانی از نافرمانی و تباهاکاری پاک می شود و بستر تعالی خود را فراهم می کند (دلشاد تهرانی، ۱۳۶۰، ص ۳۸۰).

با توجه به آنچه گذشت اهمیت و ضرورت کرامت انسان را میتوان به صورت مختصر در چند مورد اشاره نمود:

- ۱- انسان در میان موجودات عالم خصوصیتی دارد که در دیگران نیست و آن داشتن نعمت عقل است. معنای تکریم این است که خداوند به انسان موهبت هایی داده که به هیچ وجه به موجودی دیگر داده نشده و انسان به وسیله آن خیر را از شر و نافع را از مضر و نیک را از بد تمیز می دهد. موهبت های دیگر از قبیل تسلط بر سایر موجودات و استخدام و تسخیر آنها برای رسیدن به هدف ها از قبیل نطق و خط و امثال آن زمانی محقق می شود که عقل باشد.
- ۲- کرامت از شؤون عقل عملی (مانند جود و سخا) و عقل نظری (مانند معرفت و درایت) به شمار می آید. انسان به عنوان تنها موجود ذی شعور می تواند به این هدف تربیتی والا دست پیدا کند.

- ۳- با توجه به مسائلی که مطرح شد در دوران کنونی که با سیل افکار مکاتب دیگر در تعلیم و تربیت روبرو هستیم بیان مبانی تعلیم و تربیت اسلامی و راه های رسیدن به آن به جهت کسب کمالات انسانی ضرورت دارد.

- ۴- از نظر قرآن انسان موجودی است که توانایی دارد جهان را مسخر خویش سازد و فرشتگان را به خدمت خویش به گمارد ، پس ضروری است که در تربیت این موجود به گونه ای در خور مقام و شأن او کوشش نموده و کرامت انسانی او را از نظر دور نداشت .
- ۵- کرامت نفس هم در تربیت فردی و هم در تربیت اجتماعی نقش دارد و نتایج ارزش مندی چه از نظر فردی و چه از نظر اجتماعی به دنبال دارد.

۱-۵- هدف تحقیق :

بررسی جایگاه کرامت انسان و راه های تحقق آن در تعلیم و تربیت اسلامی با توجه به آموزه

های دینی

۱-۵-۱- اهداف ویژه تحقیق :

- بررسی جایگاه کرامت انسان در تعلیم و تربیت اسلامی با توجه به آیات قرآن.
- بررسی جایگاه کرامت انسان در تعلیم و تربیت اسلامی با توجه به روایات .
- بررسی راه های تحقق کرامت انسان در تعلیم و تربیت اسلامی با توجه به آیات قرآن.
- بررسی راه های تحقق کرامت انسان در تعلیم و تربیت اسلامی با توجه به روایات .

۱-۳- سوال اصلی تحقیق

جایگاه کرامت انسان و راه های تحقق آن در تعلیم و تربیت اسلامی با توجه به آموزه های

دینی چیست؟

۱-۳-۱- سوالات فرعی تحقیق

- ۱- جایگاه کرامت انسان در تعلیم و تربیت اسلامی با توجه به آیات قرآن چیست؟
- ۲- جایگاه کرامت انسان در تعلیم و تربیت اسلامی با توجه به روایات چیست؟
- ۳- راه های تحقق کرامت انسانی در تعلیم و تربیت اسلامی با توجه به آیات قرآن چیست؟
- ۴- راه های تحقق کرامت انسانی در تعلیم و تربیت اسلامی با توجه به روایات چیست؟

۱-۶- تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح

کرامت

در لغت به معنای بزرگوارشدن ، شرافت و حرمت داشتن می باشد (ابن

منظور، ۱۴۱۶، ه.ق، ج ۱۲، ص ۷۶)

در دیدگاه تربیتی کرامت یعنی پاکی و دوری از پستی و فرومایگی و برخوردار شدن از اعتلای روحی می باشد. کرامت ، نحوه وجود و هستی خاصی است که کامل ترین مصداق آن برای خدای سبحان ثابت است که دارای عالی ترین درجه وجود بوده، بلکه خود، هستی محض است و چون معنای کرامت، هم برواجب الوجود وهم برممكن به نحو اشتراك معنوی (نه لفظی) اطلاق می گردد، معلوم می شود که از سنخ ماهیت نبوده و داخل هیچ مقوله ماهوی نمی باشد، زیرا چیزی که مخصوص واجب و یامشترک معنوی بین واجب و ممکن می باشد از خصیصه ماهیت مصون است بلکه مفهوم خاصی است که از نحوه ی وجودانتزاع شده و برآن حمل می گردد ومانند خود هستی از ماهیت منزله است، اگرچه در بعضی از مراحل متوسط یا نازل آن، ماهیت او را همراهی می کند و با او

ترکیب خواهد شد، همانند مفهوم علم که ذاتاً "نحوه خاص هستی است و از ماهیت مبراست گرچه در مراحل کیفی نفسانی و مانند آن با ماهیت آمیخته است (جوادی آملی، ۱۳۷۶، ص ۷).

تعلیم و تربیت

تعلیم و تربیت عبارت است از مجموعه ی اعمال یا تاثیرات عمدی و هدفدار یک انسان (مربی) به منظور اثر گذاری بر شناخت ها، اعتقادات، احساسات، عواطف و رفتارهای انسان یا انسان های دیگر (مربی) بر اساس برنامه ای سنجیده (داوودی، ۱۳۸۳، ص ۲۲).

تعلیم و تربیت اسلامی عبارت است از : امر شناخت و هدایت توانائی های انسان در جهت ارزش های اسلامی، به منظور هماهنگی انسان با کل نظام هستی، تصدی امر جانشینی خداوند بر روی زمین، آماده شدن او برای رسیدن به مقام قرب الهی و ملاقات پروردگار متعال و پیوستن به جهان ازلی و ابدی ، و این تعریف بدان مفهوم است که، تعلیم و تربیت اسلامی امری مداوم و تکامل بخش، که سیرو جریان "شدن" انسان را در طول زندگی، از بدو تولد تا واپسین دم زندگی (من المهد الی اللحد) در جهت ارزش های اسلامی در بر می گیرد و این امر مشخص می نماید که تعلیم و تربیت ، برخلاف نظر بسیاری از مکاتب دیگر، منحصر به دوره ی خاصی از زندگی نیست و محدودهٔ زمانی ندارد (امین فر، بی تا، ص ۱۱).

جایگاه کرامت

منظور از جایگاه کرامت در این تحقیق، نقش و موقعیت کرامت به عنوان یک مبنای تربیتی (درآموزه های دینی) است .

راه های تحقق کرامت

در این تحقیق هدف از راه های تحقق کرامت همان روش های تربیتی عملی جهت رسیدن به یک مبنا و یا هدف تربیتی (در این پژوهش کرامت مبنای تربیتی است) بادر نظر گرفتن آموزه های دینی می باشد.

فصل دوم :

مبانی نظری

و

پیشینه تحقیق